

Приємно, що подібна тенденція починає проявлятися і на Україні. Яскравий приклад – недалеко – м. Львів, 2006 рік – святкування 750-річчя міста Лева. Впроваджений величезний комплексний рекламний проект “Львів – відкритий для світу”, що розробляв творчий колектив, у складі якого були студент та викладач кафедри графіки Львівської національної академії мистецтв, сьогодні працює як невід’ємна частка бренду міста. Все більше розпочинає проводитись різноманітних конкурсів та творчих виставок, де можуть проявити свої творчі здібності молоді художники різних мистецьких закладів України.

Щодо практичної діяльності у складі викладачів кафедри дизайну ЗХІ, що стала результатом спостереження за методами та напрямками роботи закордонних фахівців, на сьогодні є:

- впровадження нових завдань в навчальних дисциплінах “Проектування” та “Профмайстерність”, “Шрифти та типографіка” на кафедрі дизайну ЗХІ;

- домовленість з Галереєю Краківської АМ та Лудзької АМ про виставку студентських робіт на тему “авторської книжки”;

- вдалося організувати співпрацю з Головною бібліотекою Краківської АМ по обміну спеціалізованої мистецької літератури;

- отримана згода щодо художнього пленеру за кордоном для студентів, участь у мистецькій акції “Лемківський Єрусалим” під час фольклорного фестивалю “Лемківська ватра” у Ждині, а також робота волонтерами з молоддю, українцями, що проживають на території Польщі з відомих історичних причин. Сподіваємось, що наше студентство зможе творчо реалізуватись на повну силу.

Отже, формування психології молодого мистця відбувається у сприятливих для творчого розвитку умовах. Виходячи з лав студентів, молодий спеціаліст – дизайнер, художник, мистецтвознавець, є відкритим і вільним для творчої роботи, вільно себе почуває в будь-якій сфері мистецької діяльності.

УДК 371.132

Савчук О.В.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлюються впровадження інтерактивних методик навчання як складова процесу трансформації освіти.

Аннотация. В статье освещаются внедрения интерактивных методик учебы как составляющая процесса трансформации образования.

Annotation. The article light up introductions of interactive methods of studies as a constituent of process of transformation of education.

Реформування освіти України висуває нові завдання та вимоги до усіх її ланок. Значні якісні зрушення відбуваються й у галузі вищої освіти, що зумовлено загальним спрямуванням нашої держави на курс до євроінтеграції. Реалізація названої тенденції полягає у приєднанні України до Болонського процесу. У зв'язку з цим процесом виникає потреба у новому баченні й переорієнтації як освітніх стандартів в цілому, так і стандартів з підготовки фахівців соціально-гуманітарного спрямування зокрема.

Насамперед, слід зазначити, що структурування змісту вищої освіти має значною мірою ґрунтуватися на вітчизняному науково-методичному досвіді, а не механічно наслідувати аналогічні навчальні дисципліни, що викладаються в європейських навчальних закладах цього рівня. Підкреслимо, що педагогічний менеджмент в освітньому просторі України має бути спрямований не тільки на реалізацію євроінтеграційних процесів, а і відображати свою національну специфіку.

Мета нашого дослідження – визначити умови й особливості впровадження інтерактивних методів навчання у вищій школі України.

Проблема впровадження новітніх навчальних технологій у навчальних закладах висвітлена досить ґрунтовно в педагогічній літературі [1, 3, 4, 5]. Педагогічна психологія також багато приділяє уваги вирішенню цієї проблеми, проте групи, стосовно якої вона розглянута, – це учні навчальних закладів перших та другого рівня акредитації, а саме шкіл. Стосовно інтерактивних методик навчання студентів – наукових публікацій вкрай недостатньо, зокрема йдеться про праці Мороз Л.І., Яковенко С.І. та інших [2]. Така ситуація пояснюється тим, що досвід застосування інтерактивних методик навчання в Україні практично відсутній. Проте перспектива розвитку освітнього процесу, на нашу думку, тісно пов'язана саме з реалізацією цих методів.

Лекційна форма як засіб надання інформації під час навчального процесу має багатовікові традиції. Ситуація, коли викладач говорить, а студенти слухають і записують, і зараз залишається найбільш поширеною, не зважаючи на те, що науково-технічний прогрес уже давно змінив світ. Діти змалечку звикають сприймати аудіовізуальні стимули, оскільки телевізор вони дивляться набагато частіше, ніж слухають казки, що розповідають їм батьки. Монологічні висловлювання дорослого діти, як правило, вислуховують лише в разі порушення ними правил поведінки, що поєднується ще із застосуванням покарань. Це спричинює виникнення негативного емоційного зв'язку між ситуацією, коли дорослий повчає, а дитина мовчки слухає. Шкільне навчання, яке теж відбувається переважно у формі класно-урочної системи, здебільшого закріплює негативне ставлення дитини до такої ситуації. Отже, сьогоденні студенти, які чудово орієнтуються в комп'ютерних технологіях і можуть самостійно здобути потрібну інформацію з Інтернету; які вміють за допомогою комп'ютера розглядати візуальні об'єкти, схеми, моделі у тривимірному просторі, які можуть побачити історичні епізоди в динаміці й звуковому супроводі, змушені на лекції обмежувати себе лише аудіальним каналом сприймання інформації та ще й бути пасивними об'єктами висловлювань викладача. Не дивно, що мотивація навчання у вищих навчальних закладах здебільшого є соціально зумовленою або суто прагматичною, а пізнавальні потреби студент змушений здобувати поза навчальним процесом.

Сучасний рівень інформаційних технологій становить серйозну конкуренцію традиційним методам навчання. Тому необхідно знайти шляхи, які б забезпечували активність людини, яка навчається, й можливість взаємодії у студентській групі під час навчального процесу. Із цією метою можна застосовувати тренінгову форму роботи [1, 2].

Інтерактивні форми навчання, різновидом яких є тематичний тренінг, найбільшою мірою відповідають вимогам підготовки професійних комунікаторів. Фахівці, які працюють з людьми, мають не тільки досконало володіти навичками роботи, а й самим бути достатньо гармонійними та особистісно зрілими. Такі фахівці повинні засвоїти інформацію, в якій йдеться про стосунки між людьми, про вміння керувати власною поведінкою, правильно оцінювати себе та інших, передбачати наслідки своїх дій, відповідати за власні вчинки тощо. Усе це безпосередньо стосується й самого студента, отже, є глибоко особистісним для нього і викликає певний емоційний відгук на отриману ним інформацію. Природно, що студент прагне відреагувати на ті емоційні стани, що виникли. Якщо ж заняття проводиться в лекційній формі, така реакція неможлива, внаслідок чого студент “відключається” від подальшого слухання викладача й занурюється у власні переживання. Інтерактивні форми навчання дозволяють і навіть заохочують емоційне реагування на ті стани, що виникли.

Наступний фактор, що зумовлює специфіку викладання соціономічних дисциплін – вплив попереднього життєвого досвіду студента, а саме наявність у нього певних упереджень щодо теми, яка вивчається. Інформація, що надає викладач, нашаровується на попередні усталені орієнтації й певні цінності, що вже сформовані в людини студентського віку. Ця попередня установка може суперечити тій інформації, яку надає викладач, що зумовлює подвійний результат: якщо те, про що говорить викладач, значною мірою збігається із життєвим досвідом і знаннями студента, він не знаходить у лекції нічого нового

для себе і тому відволікається від подальшого слухання; якщо ж інформація, яка надається, суперечить життєвому досвіду, це зустрічає внутрішній опір, бажання заперечувати, сперечатися. У разі неможливості задоволення цієї потреби виникає роздратування, негативізм. Зрозуміло, що на фоні такого емоційного стану корисна інформація навряд чи буде засвоєна, швидше за все, вона буде відторгнена як така, що не вкладається в “модель світу” студента.

Інтерактивні методики навчання, що передбачають застосування тематичних тренінгів надають можливість зняти цю суперечність. У процесі занять кожен студент може висловити свої почуття, думки, переживання з будь-яких питань, що розглядаються. Атмосфера довіри та взаємоповаги дозволяє спільними зусиллями знайти істину, тобто переконатися у валідності запропонованої інформації. Крім того, тренінгова форма обговорення соціальних тем дозволяє не обмежуватися одним вузьким аспектом проблеми (ще й поданим лише з погляду викладача), а обговорити всі супутні напрями й питання, що сприяє кращій інтеріоризації знань. Також слід зважати на те, що в соціальних науках, на відміну від природничих, припустимими можуть бути і кілька альтернативних поглядів на проблему, її тлумачень і способів розв'язання, кожний з яких має право на існування й не суперечить іншому, а доповнює та розвиває його.

Слід зазначити, що тренінгові технології можна застосовувати не лише в дидактичних цілях. Ще більш вагомим є їхній виховний потенціал, спрямований на особистісне зростання студентів.

Разом з тим, навчальні (тематичні) тренінги мають суттєві відмінності від інших різновидів тренінгових занять. Зокрема, в навчальному тренінгу неможливо реально дотриматись вимоги добровільності участі. Якщо такий навчальний предмет, як, наприклад, тренінг спілкування є в розкладі занять та ще й передбачається оцінка знань за цією навчальною дисципліною, то добровільність участі у тренінгу є досить умовною. Дотримання принципу конфіденційності також фактично неможливе, оскільки учасники навчальної групи знають один одного, і зрозуміло, що відчуття повної безпеки, яке дає реальна анонімність, у них не виникає.

Таким чином, ведучий тренінгової групи має чітко усвідомлювати обмеження, що виникають у ході тематичного тренінгу в навчальних групах, і будувати свою роботу відповідно до умов його проведення. Це вимагає переосмислення доцільності застосування багатьох вправ, рольових ігор та інших технік. Деякі з них, які є дуже ефективними й корисними у тренінгу з клієнтами, будуть зовсім недоречними в навчальній групі студентів. Більше того, ці техніки можуть викликати емоційне напруження в учасників навчального тренінгу, почуття тривоги й навіть створити психотравмуючу ситуацію. Зважаючи на вищезазначене, впровадження тренінгових технологій в навчальний процес потребує обережності, наукового обґрунтування та спеціальної підготовки тренерів. Ігнорування принципу екологічності може призвести до негативних наслідків у процесі застосування тренінгових технологій у навчальних закладах і до подальшої заборони застосування цих дійсно ефективних методів.

Зазначимо, що починати впровадження тренінгових технологій доцільно із застосування активних методів навчання: групові дискусії, “мозковий штурм”, обговорення в колі. Це найбільш екологічні й особистісно нейтральні техніки. У цьому разі відбувається взаємообмін думками між студентами з метою пошуку істини. Можливість обмінюватися ідеями, враженнями, думками активізує розумову діяльність, навчає їх висловлювати власні думки. Отже, дискусії дозволяють не тільки розширити й поглибити розуміння теми, що вивчається, але й виявити свою пізнавальну активність.

Після того, як ці методики навчання стануть звичними для студентів і ведучого тренінгових занять (у тому разі, якщо ведучий тренінгових занять теж є початківцем), можна впроваджувати у навчальний процес палітру різних форм і методів інтерактивного навчання: рольові ігри, психодраму, різноманітні вправи на взаємодію між учасниками тощо. Ці інтерактивні методики надають можливість емоційного включення в ситуацію,

демонстрування різних патернів поведінки, сприяють підвищенню рівня розвитку рефлексії.

Студенти, виконуючи певні ролі, вчаться розуміти те, що відчуває інша людина, моделювати її поведінку. У результаті впливу зазначених факторів ефективність інтерактивного навчання становить 50-70 % (йдеться про засвоєння інформації).

Найвищий рівень засвоєння інформації (90 %) відбувається в тому разі, коли студенти безпосередньо у процесі навчання мають можливість використати на практиці здобуті знання.

Попри всі переваги тренінгових технологій, вони й досі не є розповсюдженими в навчально-виховному процесі як середньої школи, так і вищих навчальних закладів України. Їх впровадження гальмується через численні перешкоди як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Об'єктивні перешкоди зумовлені особливостями традиційного навчального процесу у вищих навчальних закладах. Як правило, студентські групи є досить великими, і для читання лекцій їх ще й об'єднують у потоки, або лекції читаються для всього курсу. Отже, на лекції одного викладача можуть бути присутніми до 200 студентів. Тренінгові технології жорстко обмежують кількість учасників. Разом у приміщенні може бути не більше 20 осіб; при цьому для ефективного проведення заняття бажано, щоб викладача супроводжував асистент, відеооператор тощо. Необхідне також спеціальне матеріально-технічне забезпечення: відеокамера з відеомагнітофоном, роздавальні матеріали, обладнання (від фліп-чарта до м'ячів, м'яких іграшок, спеціально виготовленого інвентарю тощо). Природно, що собівартість лекційної форм проведення занять принципово відрізняється від тренінгової.

Для проведення тренінгового заняття велике значення має розміщення учасників. Звична лекційна аудиторія не підходить, оскільки кімната для тренінгу зазвичай повинна мати площу близько 20 м² (а лекційна аудиторія значно більша), бути розташованою на одному рівні (отже, аудиторії, побудовані “амфітеатром”, використовувати неможливо). У кімнаті мають бути стільці (на два більше за кількість учасників) та чотири-п'ять столів, які можна пересувати й розташовувати відповідно до змісту вправ. Отже, парти, де столи приєднані до стільців, або інші види меблів, які неможливо зрушити та які займають більшу частину аудиторії, для тренінгових занять не підходять. Проте, саме такий спосіб обладнання аудиторій, що не дозволяє проведення тренінгів, є на сьогодні найпоширенішим.

Час проведення тренінгових занять вимагає специфічного складання розкладу. Зокрема, на проведення одного заняття слід відвести не менше 3 годин. Оптимальний варіант – коли тренінгові заняття тривають від 6 годин до 3 днів (по 6 годин кожен), але найкраще – щоб увесь навчальний курс вивчався за методом “занурення” (за тиждень чи два студенти опановують усю навчальну програму дисципліни). Слід зазначити, що ефективність методу “занурення” підвищується, якщо тренінг проводиться “на виїзді” (наприклад, у студентському таборі, у профілакторії тощо), що дозволяє абстрагуватися від повсякденного життя, не відволікатися на сторонні справи, розслабитися для сприйняття нової інформації.

Суб'єктивні перешкоди на шляху впровадження тренінгових технологій – це ставлення до них викладачів.

Слід зазначити, що викладачі, які бажають працювати на рівні новітніх технологій, зараз змушені оволодівати тренінговими технологіями самотужки. Це вкрай складно й наражає на ризик негативних наслідків, про які йшлося вище. Зрозуміло, що відсутність відповідних навчальних центрів, програм, інформаційних матеріалів є серйозною перешкодою для поширення тренінгових технологій у практиці навчання. Тому необхідно розробити та провести ряд організаційних та практичних заходів, спрямованих на створення відповідної системи підготовки та ліцензування викладачів, які є компетентними у проведенні тематичних тренінгів.

Здебільшого викладачі не готові до цієї форми роботи психологічно, оскільки тренінгові форми занять передбачають зовсім іншу позицію щодо відносин зі студентами. Звична для багатьох викладачів авторитарна позиція “вчитель – студент”, коли викладач обов'язково має домінувати над студентом, принципово відмінна від ролі ведучого тренінгу.

Обов'язковою умовою ефективності тренінгових занять є ставлення до студентів як до рівноправних учасників навчального процесу. Саме для цього використовується розташування “по колу”, тобто коли викладач перебуває в колі нарівні зі студентами. Стиль спілкування також має дуже велике значення.

Розгляньмо комунікативний компонент педагогічної системи, який характеризується передусім стилем спілкування взаємодіючих суб'єктів (викладача та учнів, з одного боку, й керівника навчального закладу з викладачем – з іншого боку).

Педагогічний менеджмент і стиль взаємодії суб'єктів менеджменту знаходяться в діалектичній єдності, причому, найбільш рухомою частиною цієї єдності є стиль, адже він – особиста справа суб'єкта менеджменту [4,5 та інші].

Аналіз основних управлінських труднощів в середніх навчальних закладах протягом декількох років показує, що, як керівники, так і викладачі мають такі труднощі: по-перше, в умінні ставити конкретні, реальні та досяжні цілі перед колективом загалом і на заняттях, зокрема (частково вміють чи постійно мають складнощі приблизно 86%); по-друге, в умінні планувати свою діяльність з врахуванням реального бюджету часу (слабо вміють чи не вміють зовсім приблизно 92%); по-третє, в умінні аналізувати наслідки своєї діяльності та діяльності об'єктів менеджменту (практично слабо вміють чи зовсім не вміють близько 86%).

Особистість керівника та стиль управління (взаємодії) необхідно розглядати в єдності. Під стилем управління розуміють спосіб здійснення управління діяльністю учнів з боку педагога та останнього з боку керівників навчального закладу [4]. Проведені нами дослідження показали, що стиль взаємодії умовно ділиться на три напрями: 1) авторитарний (директивний стиль); 2) демократичний (колегіальний); 3) ліберальний (непоследовний, дозвільний, слабкоконтрольований, анархічний) стиль. Кожен зі стилів взаємодії суб'єктів навчального процесу характеризується цілим рядом деяких якостей (ознак), які ми групуємо й розглядаємо за їхнім формальним та змістовним сторонами. Формальний бік стилю управління характеризує форму спілкування, форму відношення викладача до учнів, керівника до викладача й так далі, а змістовна – суть, основу змісту його окремих дій та вчинків, що в сумі й складає основу власне навчально-виховної діяльності.

Найбільш бажаний та сприятливий демократичний стиль взаємодії педагога та учнів. На практиці досить часто зустрічається, що керівник проявляє так званий “змішаний тип” взаємодії з підлеглими. Змішаний тип характерний поєднанням двох будь-яких стилів: риси автократизму-демократизму (на початку стоїть форма звернення, а потім – зміст діяльності) чи риси демократизму-автократизму. Можуть бути і такі сполуки, як змішування демократичного стилю з непоследовним та непоследовного з демократичним. Рідко узгоджуються між собою риси автократичного стилю та непоследовного, ще рідше – риси непоследовного з автократизмом. Таким чином, маючи теоретично три основних стилів взаємовідносин суб'єкта менеджменту з підлеглими (викладача зі студентами), ми реально маємо дев'ять типів стилю управління та взаємовідносин. Наше дослідження показало, що після попереднього викладача “автократ” (людини з переважанням автократичних методів управління) не рекомендується ставити “ліберала”, а після “ліберала” “автократ” – можна. “Демократ” можна призначати після будь-якого попередника.

Стиль взаємодії педагога зі студентами (суб'єкта менеджменту з підлеглими) як одна з характеристик людини не є вродженою (визначеною біологічно) якістю, а формується й виховується в процесі практики на основі глибокого усвідомлення індивідуумом основних законів розвитку та формування системи людських стосунків.

В процесі роботи кожен викладач вдосконалює свою підготовленість, накопичує досвід спілкування. Особливо цінний досвід, який концентрує в собі практичні знання, вміння та навички. Він набувається за умови критичного аналізу своєї роботи, осмислення причин успіхів та невдач, порівняння своєї діяльності з найкращими взірцями. Викладач (менеджер) набуває позитивного досвіду з практичних експериментів, у процесі яких віднаходить нові, більш ефективні шляхи роботи. Крім професійної підготовленості, викладач повинен мати

підготовку психологічну, разом вони створюють інтерес до навчально-виховної (управлінської) діяльності.

Узагальнюючи, можна зробити такі висновки:

Проведення тренінгу вимагає більш високої кваліфікації викладача, ніж суто лекційна робота. Він має бути готовим до виникнення під час проведення тренінгу різноманітних ситуацій: висловлення суперечливих думок, несподіваних запитань, переходу до обговорення супутніх проблем тощо. Викладач має бути достатньо компетентним та обізнаним для того, щоб на високому рівні надати студентам необхідну інформацію. Як ведучий тренінгу він повинен прагнути до встановлення постійного “зворотного зв’язку” й заохочувати студентів до висловлювання своєї думки, як щодо теми обговорення, так і щодо теми заняття. Викладач має бути обізнаний з особливостями групової динаміки, перебігом тренінгового процесу тощо.

Під час проведення тренінгу викладач має постійно відстежувати його вплив на формування особистості учасників, застосовуючи такі складові спілкування в тренінгу як безоціночне ставлення, вплетені повідомлення, активне слухання тощо. Це є необхідною умовою дотримання правил екологічності, тобто безпеки особистісного розвитку студентів.

До арсеналу методичного забезпечення викладача має входити велика кількість вправ, рольових ігор, тем групових дискусій тощо, з яких він має обирати ті, що якнайбільше відповідають не тільки темі, що викладається, а й складу та рівню аудиторії. Це також вимагає більш ретельної підготовки до проведення інтерактивних форм навчання, ніж до лекції.

Сценарій заняття будується відповідно до теми, але й має постійні складові. В подальшому ми зосередимо увагу саме на цих аспектах досліджуваної проблеми.

Література

1. Вазилак К.Я. Петров Ю.Н., Белиловский В.Д. Педагогический менеджмент. – М., 1991 – 264 с.
2. Мороз Л.І., Яковенко С.І. та інші. Тренінгові технології навчання студентів у ВНЗ. – К., 2004 – 202 с.
3. Симонов В.П. Педагогический менеджмент. – М., 1999. – 430 с.
4. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М., 1975. – 308 с.
5. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися. – К., 1993. – 208с.
6. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посібник / Л.М.Карамушка. – К., 2004. – 424 с.
7. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія / Л.М.Карамушка. – К., 2000. – 332с.
8. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту: навч. посібник / Н.Л. Коломінський. – К., 1996. – 176 с.
9. Развитие личности в современном образовательном пространстве: сб. науч. трудов / под ред. Н.Я.Большуновой. – Новосибирск, 2001. – 209с.

УДК 378.03

Сирота З.М., Сирота В.М.

ЕСТЕТИЧНЕ ТА ХУДОЖНЄ В СТРУКТУРІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті висвітлено сутність естетичного та художнього в структурі виховання особистості.

Аннотация. В статье отражена сущность эстетического и художественного в структуре воспитания личности.

Annotation. Essence of aesthetically beautiful and artistic in a structure education of personality is reflected in the article.